Tuomioistuinvirasto
Domstolsverket

Lausunto
16.2.2026
TIV/92/2026

Eduskunta
Lakivaliokunta

O 58/2025 vp

Tuomioistuinviraston perustamista koskevan uudistuksen toimivuus ja vaikutukset

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Tuomioistuinvirastolta lausuntoa viraston perustamista koskevan uudistuksen toimivuudesta ja vaikutuksista.

Tuomioistuinviraston ehdotus selvitykseksi 20.8.2025

Tuomioistuinvirasto on aloittanut toimintansa 1.1.2020. Perustamisen yhteydessä Eduskunta hyväksyi seuraavan ponsilausuman:

> *Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa Tuomioistuinviraston perustamista koskevan uudistuksen toimivuutta ja vaikutuksia kiinnittäen erityistä huomiota tuomioistuinten riippumattomuuteen ja oikeusturvaan, oikeusministeriön ja viraston väliseen suhteeseen ja tehtävienjakoon, viraston johtamisjärjestelmän ja johtokunnan kokoonpanon toimivuuteen sekä voimavarojen riittävyyteen sekä antaa lakivaliokunnalle edellä mainituista seikoista selvityksen vuoden 2025 loppuun mennessä (EV 218/2018 vp).*

Tähän ponsilausumaan vastaamiseksi Tuomioistuinvirasto on toimittanut oikeusministeriölle 20.8.2025 päivätyn ehdotuksen selvitykseksi. Ehdotus on toimitettu edelleen eduskunnalle ja se on liitetty lakivaliokunnan asiakirjoihin tässä asiassa. Tuomioistuinvirasto viittaa aiempaan selvitykseen kokonaisuudessaan ja nostaa nyt esille vain muutamia näkökohtia.

Uudistuksesta yleisesti

Tuomioistuinviraston perustamisen tavoitteena oli järjestää tuomioistuinten keskushallinto tavalla, joka korostaa tuomioistuinten riippumattomuutta sekä edistää tuomioistuinten hallintotehtävien tehokasta ja tuloksellista hoitamista. Tämän tavoitteen

katsottiin toteutuvan parhaiten, kun keskushallintotehtävät siirrettiin oikeusministeriöistä erilliselle keskusvirastolle.

Kuuden toimintavuoden jälkeen voidaan todeta, että riippumattomuuden näkökulmasta Tuomioistuinvirastolle asetetut tavoitteet ovat toteutuneet hyvin. Oikeusministeriön ja Tuomioistuinviraston suhde on ollut toimiva, samoin kuin suhde Tuomioistuinviraston ja tuomioistuinten välillä. Perustettua rakennetta on siis pidettävä lähtökohdiltaan onnistuneena. Jatkossa on kuitenkin pidettävä silmällä kansainvälisiä vaatimuksia ja tarpeita, jotka ovat rakenteellisen riippumattomuuden näkökulmasta kasvaneet. Tuomioistuinviraston perustamisen jälkeen kansainvälinen kehitys on mennyt suuntaan, joka on omiaan jatkossa kiristämään tuomioistuinten riippumattomuuden takeille asetettavia vaatimuksia. Lisäksi jatkossakin tulee pyrkiä tunnistamaan mahdollisia toiminnallisia menettelyitä ja työnjaollisia rakenteita, jotka saattaisivat suoraan tai välillisesti vaarantaa tuomioistuinten riippumattomuutta.

Perustamisvaiheessa asetetut hallintotehtävien keskittämisen tavoitteet ovat toteutuneet kohtuullisesti. On selvä, että tuomioistuinlaitoksen varsinaisen tehtävän, eli lainkäytön tuloksellisuus on viimekädessä itsenäisten tuomioistuinten ja niiden henkilöstön käsissä. Tuomioistuinviraston ohjausroolia muissa kuin lainkäyttöasioissa on kuitenkin edelleen aktiivisesti kehitettävä. Tämä tapahtuu tehokkaimmin pohtimalla toimintokohtaisesti, mitä asioita tehdään keskitetysti Tuomioistuinvirastossa, millaisia palveluita tuomioistuimille hankitaan tuomioistuinlaitoksen ulkopuolisilta palveluntarjoajilta ja mitkä asiat tehdään tuomioistuimissa.

Tuomioistuinlaitoksen talousarvion käsittely

Tuomioistuinvirasto on perustamisensa jälkeen vastannut koko tuomioistuinlaitoksen osalta talousarvio- ja kehysehdotuksen valmistelusta. Tuomioistuinviraston johtokunnan hyväksymät tuomioistuinlaitoksen talousarvio- ja kehysesitykset eivät kuitenkaan etene sellaisinaan eduskunnalle, vaan tuomioistuinlaitoksen ja oikeusministeriön tehtävien eriyttämisen jälkeenkin valtioneuvostolla on säilynyt mahdollisuus vallankäyttöön tuomioistuinlaitoksen talousarvion valmistelussa ja toimeenpanossa. Käytännössä tämä tarkoittaa, että Tuomioistuinviraston tekemään talousarvio- ja kehysehdotukseen kohdistuu valtioneuvoston tekemää ennakollista karsintaa ennen esityksen etenemistä eduskuntakäsittelyyn. Tilanne ei ole tuomiovallan käyttämisen edellytysten näkökulmasta optimaalinen. Tuomioistuinlaitoksen rakenteellista riippumattomuutta vahvistaisi, jos Tuomioistuinvirasto voisi valtioneuvoston tekemän esityksen rinnalla esittää oman budjettinsa ja sen perustelut suoraan eduskunnalle tai jos hallitus joutuisi perustelemaan eduskunnalle Tuomioistuinviraston esittämästä budjetista poikkeamisen.

Tukitoiminnot ja toiminnallinen riippumattomuus

Tuomioistuimien lainkäytöllinen riippumattomuus on turvattu Suomessa hyvin. Käytännön toiminnan kannalta olennaisten tukipalveluiden kohdalla tilanne ei ole yhtä hyvä. Tuomioistuimien toimitilat ja tietojärjestelmät vaikuttavat olennaisesti tuomioistuimen toimintakykyyn. Tuomioistuinviraston ehdotuksessa selvitykseksi 20.8.2025 on kuvattu tietojärjestelmiin ja toimitila-asioihin liittyviä rakenteita, jotka olennaisesti kaventavat tuomioistuinlaitoksen mahdollisuuksia itsenäisesti päättää toimitiloistaan tai tietojärjestelmäpalveluistaan. Periaatteellisten ongelmiensa lisäksi rakenne hankaloittaa myös

tuomioistuinlaitoksen resurssien kohdentamista ja toiminnan kannalta tärkeimpien tehtävien priorisoimista.

Tietojärjestelmäpalveluihin liittyvien kysymysten kohdalla voidaan esimerkkinä mainita tekoälyn hyödyntäminen. Tekoälyn käyttöön tuomioistuimissa liittyy keskeisiä periaatteellisia kysymyksiä, joilla on suora yhteys ratkaisutoimintaan. Tuomioistuimissa mahdollisesti käyttöönotettavien ratkaisujen suunnittelun ja toteuttamisen tulisi tapahtua tuomioistuinlaitoksen ohjauksessa. Nykyisillä rakenteilla ja toimintamalleilla keskeisessä roolissa ovat kuitenkin oikeusministeriö ja sen ohjauksessa toimiva Oikeusrekisterikeskus. On perusteltua kysyä, onko tämä sopusoinnussa tuomioistuinlaitoksen riippumattomuuden kanssa.

Ylijohtaja Pasi Kumpula

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Pasi Kumpula
Ylijohtaja
Tuomioistuinvirasto
pasi.kumpula@oikeus.fi